

Костицький Михайло Васильович,

професор кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, член-кореспондент НАПН України;

Кушакова-Костицька Наталія Вадимівна,

професор кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ЛІНГВІСТИКА ЯК МЕТОДОЛОГІЯ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Лінгвістика, або мовознавство, як наука про мову має стародавні витoki, такі, як філософія, логіка, математика. Її предметом є людські способи виразу думки, універсальний комунікативний засіб, що виконує пізнавальну, номінативну, естетичну, емоційно-експресивну, апеляційну, сугестивну і магічну функції.

Пізнавальна та інші функції мови досліджуються загальною лінгвістикою та її прикладними галузями.

Мова виступає системою знаків, понять, формою соціальної пам'яті, отримання, збереження і передачі інформації, засобом управління людською поведінкою, засобом збереження культури тощо.

В юриспруденції мова виступає засобом отримання і використання професійних знань, пізнання та пов'язаних з ними явищ соціальної дійсності, оцінки їх та надання їм юридичної форми, оперування ними в процесі правотворчої, правоохоронної та правозастосовної діяльності.

Юриспруденція є науково-практичним комплексом, де теоретична і практична складова перебувають у нерозривній єдності. Прийнято вести мову про теоретичне і практичне пізнання в юриспруденції, про методологію і методи такого пізнання.

Юриспруденція, не маючи власних методів пізнання, успішно застосовує методи інших наук, у т.ч. й лінгвістики.

Дослідження теоретичних проблем в юриспруденції починається, зазвичай, з лінгвістичного аналізу наявних юридичних категорій, визначень і понять. Таке пізнання нагадує

вивчення середньовічними схоластами текстів Священного писма. Ще більшою мірою така схоластика проявляється в практичному юридичному пізнанні. Над юристом-практиком як Дамоклів меч підвішується принцип верховенства закону і його пізнання, будучи за формою догматично-схоластичним, за змістом значною мірою зводиться до оперування лінгвістичними конструкціями. Невідворотнім прагненням юриста-практика, особливо у правозастосуванні, є бажання все і вся звести до понять і дефініцій, а вже потім оперувати ними. Назовні це виглядає як «омертвлення» живої соціальної дійсності, зведення її до «залізобетонних» юридичних категорій і понять. Основним засобом такої діяльності виступає лінгвістика.

У Конституції, прийнятій 1996 р., у ст. 8 було чітко й однозначно записано: в Україні діє принцип верховенства права (а не верховенства закону). Фактично має місце ситуація, коли більшість юристів формально визнають домінування принципу верховенства права, а у своїй практичній діяльності твердо і послідовно базуються на принципі верховенства закону.

Вказана ситуація у юриспруденції (і теоретичній, і практичній) пов'язана з певною інерцією у професійній свідомості вищезазначених фахівців, з тим, що українська юриспруденція «позичила» з радянської позитивістську методологію в найгіршому її виразі – нормативізмі. Вона полягає в тому, що право – це зведена до закону воля пануючого класу чи всього народу, і поза законом права не існує. Протилежна методологія (з якою, до речі, пов'язаний принцип верховенства права) є юснатуралізм, базуючись на якому до джерел права, крім закону, належать традиції, звичаї, судові прецеденти, правові доктрини, міжнародно-правові норми.

Лінгвістика як система знань про мову та її особливості може не лише «виділяти» для використання юристами певні мовні правила, закономірності, методи, але й вводити в сферу юриспруденції лінгвістичні знання, добуті генеративною, когнітивною філософською лінгвістикою. Звичайно, залишається лінгвістичний аналіз тексту як метод пізнання мовно-розумової діяльності з метою виявлення структурно-сислової єдності, комунікативної спрямованості, інтерпретації мовних засобів, вираження смислу, виділення в ньому і характеристика різнорівневих мовних одиниць – фонетичних, лексичних, граматичних та ін.

На сьогодні юристи монополізували лінгвістичну методологію, аналіз за допомогою лінгвістичних методів.

Практикуються й певні види лінгвістичних експертиз, які доручаються фахівцям-лінгвістам. Однак, на наш погляд, у такій ситуації юристи беруть на себе функції, які не можуть повною мірою професійно реалізувати, тобто вони *a priori* не можуть замінити лінгвістів. Це стосується, наприклад, такого виду експертизи, як психолінгвістична, до якого в юридичній практиці майже не звертаються.

Таким чином можна стверджувати, що використання лінгвістичної методології і лінгвістичних методів на сучасному етапі розвитку юриспруденції потребує певного перегляду і раціоналізації.

Симоненко Людмила Олександрівна,
провідний науковий співробітник
Українського мовно-інформаційного
фонду НАН України, кандидат
філологічних наук, професор

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ МОВНО-ФАХОВОЇ КУЛЬТУРИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Культурним надбанням нації є літературна мова, що виступає важливим чинником єдності національного мовного простору, виконує роль ланки, що з'єднує покоління між собою [1, с. 319]. Вона є основою духовності народу, скарбницею, в якій зберігається його історія, культура. Багатомірною духовною категорією мови є слово, що охоплює все, що народ здобув упродовж свого існування.

Духовний світ людини пов'язаний з розвитком мови, культури, освіти, мовної поведінки, культури публічного мовлення, вихованням творчої особистості. У розкритті цих якостей велике значення має вища школа, що є рушійною силою науково-технічного розвитку суспільства, формування суспільно-державної еліти. У вихованні творчої особистості важливе місце займає мовна освіта [2, с. 396].

Мова як навчальний предмет виконує дві функції: вона є об'єктом пізнання і засобом оволодіння іншими суміжними дисциплінами. Викладання різнопрофільних дисциплін пов'язане зі знанням термінології, яка є однією з умов оволодіння азами будь-якої науки [2, с. 24]. І.Огієнко вважав, що «не може бути науки, раз на вислів її недостає термінів, а виробленість наукової термінології свідчить собою про культурний зріст народу, його культурне становище» [3, с. 417].